

החולץ ליבמתו

פרק רביעי יבמות

מח.

עין משפט גד מצוה

ומוטר זה מיד. אלמא לרי שמעון עבד אין לרין לקבל בשעת טבילה שחרור ולרצון דלא הוה תקנתא דהכי סברי לרין לקבל: **עבד איש ולא עבד אשה.** בתמיה ואשה שקנתה עבדים ולא מלו מי לא הוה כשאר עבדים. אלא ע"כ האי איש אעבוד כוכבים שמכרו קאי ולמעוטי בן איש וה"ק עבד שלקחת מן העובד כוכבים אתה מל בעל כרחו של עבד ואי אתה מל בן עובד כוכבים בעלמא דלאו עבד בעל כרחו ומדכח רחמנא איש קרא ימירא למעוטי בן איש ש"מ ומלתא איתוהי בעל כרחו משמע דאי מדעתו היכי ממעט לבן איש ואי לא כתיב איש הי"ה האי עבד לאו למעוטי בן אתמא אלא הוא גופא אינטיריך לאשמועינן דמילת עבדים מעכבא בפסח. לשון אחר ועיקר עבד איש הי"ק עבד שהוא איש אע"פ שהוא גדול וכן דעת ומלתא איתו בעל כרחו ואי אתה מל בן ה"ה [שהוא] איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול כל זכר ולא כתיב זהו איש וגבי עבד כתיב איש למעוטי בן: **ורצנן.** כסם שאין אתה מל בן איש [בע"כ] דהא לא כתיב זהו איש: קך אי אתה מל בן: ומילתא בעלמא היא ולא הקיסא אלא הי"ק ליה כי היכי דמודיה לן בצנן הי"ה לעבד נמי דאין מניינין בן דעת אלא מלוננו: **אימור דקא שמעט לרצנן.** דפליגי אדרבי שמעון דלא הוה תקנתא: **ניפס תואר דלא שייכא במזוה אצל עבד.** שהא אלו כמה ימים וניהג עליו מנות שההגות בעבד מי שמעט לכו דלרין לקבל: לענין טבילה הניא. שנייה שום טבילה שזריים לטבול כשצאין לכלל ישראל גמור אצל לענין קבלה לא הוהו דעבד אין לרין לקבל בשעת טבילה שחרור: **קוין.** אכפריים קאי ואע"ג דלאו ניוול גזירת הכתוב היא: **עשיה בראש.** כלומר נאמר שם מיקון מלוה בראש דכתיב וגללה: **לא עשה רגליו.** לא קפץ פכרי רגליו: **ולא עשה שפמו.** לא גלח שער שפמו. אלמא עשיה קרי להעברה: **י**

(א) גיטין לת. מיר סב: קידושין עבד: (ב) שמת יבן: (ג) ורש"ל: (ד) שמת יבן: (ה) ואלי ל"ד קכב: (ו) ל"ל בשאר אברים ומשני י קאמר רב כי מהש"ל:

תורה אור השלם

1. וכל עבד איש מקנת כסף ומלאתה איתו אז יאכל בו: שמות יב מד
2. והבאתה אל תוך ביתך וגלחתה את ראשה ועשיתה את צפורה: דברים כא יב
3. ומפשת בן שאול ירד לקראת המלך ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו ואת בגדיו לא כבס למן היום לכת המלך עד היום אשר בא בשלום:

4. והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירד ימים ואחר בן תבוא אליה ובעלתה עד היום אשר לא יאשה: דברים כא יג

גליון הש"ס

גמ' ולא עבד אשה. עין מהרש"א לקמן ע"פ ע"כ דה"ה כגון שהיה אביו: שם ה"ז דאפילו רבנן מודו. עין קידושין דף סג ע"ב מ"ה אלא עממה: ע"כ מ"ה דא"ה עבד וכו' ואמאי יחללו בעל כרחו. עין ע"ז דף טו ע"ב מ"ה ע"ד:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה המפקיר וכו' וא"ר דהכי פריך. י"ב כוננו במיון זה למה שמילתו המוס' בקידושין דף טו ע"ב ד"ה למה ליה ע"ש ועין עוד בפסק השולח דף לא המוס' ד"ה המפקיר:

מוסף רש"י

ואין צריך גט שחרור. להיות מותר בשראלי (קדושין ע"ב). הגמ' מתגלה כלי משתנות (דברים כא יב).

אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו. פי' בקונט' ג' נשון שני דעבד איש אע"ג שהוא גדול וכן דעת ומלתא איתו וגו' בעל כרחו ואי אתה מל בן איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול בעל כרחו דגבי בניס כתיב המול לו כל זכר ולא כתיב זהו איש כמו גבי עבד ודבר תימה פירש דקרא להמול לו כל זכר מוקמינן למילת זכריו שמעכבתו מלאכול בפסח וזה לא שייך אלא בבנים שנולדו בקדושה אבל מילת בניו שלא נולדו בקדושה אינה מעכבתו מלאכול בפסח ונראה דלא לרין קרא למידרש מנייה ואי אתה מל בן איש בעל כרחו דממילא ידעינן שלא יגיירוהו בעל כרחו ועוד דמיפת תואר שמעינן דאין מלין גר בעל כרחו דהא יפת תואר אין מטבילין אותו בעל כרחו מדאינטיריך רחמנא להמתין לה שלשים יום ובקבלה עליה אין לרין להמתין ולא נקטיה אלא לפירושי מילתיה דרשב"א דקאמר דמתחלה כופין לשם שפמות ולא לשם גירות אי נמי משום דנקט לה במילתיה דרצנן כסם שאי אתה מל בן איש נקט נמי דרצנן שמעון בן אלעזר לאשמועינן דאע"פ שאי אתה מל בן איש בעל כרחו עבד אתה מל בעל כרחו תימה דרשב"א קאמר לקמן דאין משהין אותו בל"י מפני הפסק טהרות עבד שאינו רוצה למול ומשמע דזוקק למוכרו: **ואמאי ימהלנו בעל כרחו וכן קשה דרבי יהושע בן לוי אית ליה בשהולח (גיטין דף נט: טו.)** נתיאשמי מפלוני עבדי אותו העבד אין לו תקנה אלא בשטר אלמא לית ליה הי"ה דשמואל דבסמוך וא"כ דרש עבד איש אתה מל בעל כרחו ולקמן קאמר הלווקח עבד מן העובד כוכבים ולא רצה למול מנגלל עמו עד י"ב חודש וימול אותו בעל כרחו ואומר ר"י דתקנת חכמים היא שלא יכשיל את רבו באיסור והיתר כיון דאין מקבל עליו עול מלות ועוד דאין טוב לחייבו במזוה מאחר דאין חפץ לקיימם: **המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור.** תימה לשמואל תקשי ליה למה ליה שטרע בעבד כנעני יפקירו ולימא

ומותר בה מיד אמר רבא מאי טעמא דרבי שמעון בן אלעזר דכתיב יכל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו ואי אתה מל בן איש בעל כרחו ורבנן אמר עולא בשם שאי אתה מל בן איש בעל כרחו כך אי אתה מל עבד איש בעל כרחו ואלא הכתיב כל עבד איש ההוא מיבעי ליה לכדשמואל (דאמר שמואל "המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור שנאמר כל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד ושארין רשות לרבו עליו אין קרוי עבד מתקין לה רב פפא אימור דשמעת להו לרבנן ביפת תואר דלא שייכא במזוה אבל עבד דשייך במזוה "הכי נמי דאפי' רבנן מודו דתניא אחד גר ואחד לוקח עבד מן העובד כוכבים צריך לקבל הא לוקח מישראל אין צריך לקבל מני אי רבי שמעון בן אלעזר אמר לוקח מן העובד כוכבים נמי אין צריך לקבל אלא לאו רבנן וש"מ דלוקח מן העובד כוכבים צריך לקבל אבל לוקח מישראל אין צריך לקבל ואלא קשיא אחד גר ואחד עבד משוחרר: כי תניא ההיא לענין טבילה תניא רבנן וגלחה את ראשה ועשתה את צפורה רבי אליעזר אומר תקוין רבי עקיבא אומר תגדיל אמר רבי אליעזר נאמרה עשיה בראש ונאמרה עשיה בצפונים מה להלן העברה אף כאן העברה רבי עקיבא אומר נאמר עשיה בראש ונאמר עשיה בצפונים מה להלן גיוול אף כאן גיוול וראיה לדברי רבי אליעזר ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפמו מאי עשיה העברה ת"ר ובכתה את אביה ואת אמה

קבב א מ"י פ"ח מהל' עבדים הלכה יג טו"ט"ע י"ד קי"ט קי"ט ט"ט קבב ב מ"י פ"ד מהל' אפסורו ביה ה"ל ט סמג לאין ק"ח טו"ט"ע טס קי"ט ק"ח טע"ג ג: קבב ג מ"י טס פ"ג ה"ל יג סמג טס טו"ט"ע טס: קבב ד מ"י פ"ח מהל' מלכ"ס הלכה ה סמג ע"ין קכז:

תוספות ישנים

(א) והא דלא משני תלמודא התם דבשאר אברים שרי לגמרי במער והא דקאמר העבד שער אינה אלא מ"ד"ס דמשמע דהא מדברי סופרים מיהא איתא מיירי ציית השחי וציית הערוה. והא דקאמר המעביר בית השחי וציית הערוה ה"ו לוקח ר"ל מכת מרדות מדרבנן. דמשני תלמודא התם גבי ר' יוחנן דאמר המעביר בית השחי וציית הערוה ה"ו לוקח. ופריך מהא דהעבד שער אינה אלא מ"ד"ס. ומשני מאי לוקח מכת מרדות מדרבנן. וי"ל משום דס"ל דהעבד שער מיירי בכל אברים מלדא מפרש בית השחי וציית הערוה כמו דמפרש גבי המעביר בית השחי וציית הערוה לוקח:

ליה בצפאי בי תרי זיל דהכי דייק צפ"ק דקידושין (דף טו. טז.) גבי עבד עברי למה לי שטרע לימא ליה בצפאי בי תרי זיל ומשני עבד עברי גופו קנוי ואר"י דהכי פריך (ב) למה לי שטרע לדחות לשון עמנו הכתוב בשטר הרי את בן חורין הרי את לעמנך יאמר לו בעל פה דס"ד דאין לרין אלא מחילה מחוץ שעליו ומסיק דגופו קנוי ואין הלשון הכתוב בשטר מועיל בעל פה אצל הפקר שמסלק רשותו מועיל אפי' בעל פה לשמואל וא"ת אמאי לא חשיב הפקר גבי קנינים של עבד צפ"ק דקדושין (ט"ז.) וי"ל דלא חשיב אלא קנינים שמקנה הרב לעבד עמנו והפקר אינו אלא סילוק בעלמא שהרב מסלק עמנו מן העבד ועוד יש לומר דמילתא דאיתא בכל מילי לא קמיני דקאמר התם לענין חליפין ומנא לידן מילתא דאיתא דמטלטלין לא קמיני: **עשה רגליו.** פי' בקונטרס אפריני רגליו ולר"י נראה דהיינו שער ציית הערוה דהכי משמע פרק מנות חליפה (לקמן ק.) גבי מן הארכוזה ולמעלה חליפתה פסולה למימרא דלא מיקרי רגל מן הארכוזה ולמעלה תא שמע ולא עשה את רגליו ומשני לישנא מעליא מכאן אין ראייה דשרי לגלח שער של ציית הערוה דשמואל מדרבנן אסור אצל בריש פרק ב' מזירים (מיר נח:) קאמר רב צהדיא מיקל אדם כל גופו בתער אפילו שער ציית הערוה כדמשמע התם דפריך עלה והתניא המעביר שער ציית השחי וציית הערוה הרי זה לוקח ומשני כי קאמר רב צהדיא קאמר כעין תער וא"ת דבתר הכי קאמר צעי מנייה רב מרבי חייה מהו לגלח א"ל אסור והא קא גדיל א"ל גבול יש לו משמע דמספריים צעא מנייה אי שרי דאי בתער מאי פריך והא קא גדיל והלא יכול לגלח במספריים ושמואל רב לא קבלה מרבי חייה ור"ת מפרש דבתער צעא מנייה והא דפריך והא קא גדיל ה"פ והלא אין זה מיקוין ואין דומה כלל למיקווי אשה שאין זה משום ייפוי אלא משום דער שגדל יותר מדאי ואפילו בתער אית לן למישרי ולפי זה צריך לומר שלא היה יודע צרייתא דלעיל שאוסרת וזה"ל גרים הכי אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער והתניא המעביר כו' כי קאמר רב צהדיא אפריני ופשיטא אפריני מני שרי והתניא העבד שער אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים ומשמע ליה דליירי היא צרייתא א"ל (בשאר אברים אע"ג צדיצת השחי וציית הערוה נמי איירי כדמוכח בתר הכי דכי קאמר רב צהדיא כי תניא היא צהדיא ופשיטא זה בשאר אברים לא שרי אלא במספריים וציית השחי וציית הערוה אפי' במספריים אסור ומדרבנן דלא תקשי הך דהכא מיהו זה"ל של אספמינא כתוב אלא הא בתער והא במספריים והדר ציה משינויה קמח דשני כי קאמר רב צהדיא אפריני (א) ולגירסא זו שאר אברים ודאי אסור לגלח בתער אצל במספריים שרי אף ציית השחי וציית הערוה ובערוך בערך גיווסטרע גורם כגירסת ספריים שלנו וצתשצות הגאונים שרי לגלח ציית השחי וציית הערוה כי מגלח כל גופו מראשו ועד רגליו ולא משמע דליירי במזוה דפשיטא הוא אלא במגלח לרפואה כיון דמגלח כל גופו אין זה ייפוי אלא ניוול ותדע דלא משתמיט בשום דוכתא גבי מזוה עשה דמזוה דוחה לאו דלא יבש גבר אלא לאו דהקפת הראש וזקן גרידא: